

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника»
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології

Ломака Іванна Іванівна

Методика викладання соціально-політичних дисциплін

Навчально – методичний посібник для студентів
Факультету історії, політології та міжнародних відносин
галузь знань - 05 «соціальні поведінкові науки»
напрямок підготовки - 052 «політологія»

Івано-Франківськ
2016

ББК (321)

УДК 66.0

Ломака І. І. Методика викладання соціально - політичних дисциплін: навчально – методичний посібник для студентів Факультету історії, політології та міжнародних відносин. Галузь знань - 05 «соціальні поведінкові науки». Напрямок підготовки - 052 «політологія». Івано – Франківськ. 2016. – 44с.

Рецензенти:

М. М. Гон, доктор політичних наук, професор завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету;

О. І. Липчук, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

*Рекомендовано до друку Вченою радою Факультету історії, політології та міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 9 від 29 червня 2016 року)*

ЗМІСТ

Вступ.....
Тематичний план.....
Навчальна програма курсу.....
Плани та методичні рекомендації до семінарських занять.....
Теми контрольних робіт.....
Програмові вимоги до курсу.....
Рекомендована навчальна і додаткова література.....

Вступ

Демократизація суспільного життя і на цій основі широке залучення громадян до активного політичного життя вимагають значного підвищення політичної культури людей, зокрема молоді, особливо студентської, як найбільш активної. Підготовка молодих людей до свідомого політичного життя, обгрунтованої та зваженої участі у політичному процесі зумовлює актуальність вивчення політології в системі наук про суспільство.

Методика викладання соціально-політичних дисциплін у вищій школі ґрунтується на класичних та інноваційних підходах до навчально-пізнавальної діяльності студентів і постійно вдосконалюється під впливом політичних і соціально-економічних процесів в Україні та світі. На початку ХХІ століття методика викладання соціально-політичних дисциплін у вищій школі дозволяє не тільки поглибити та інтенсифікувати процес пізнання політичних явищ, а й наповнити його актуальним гуманістичним змістом. Даний курс спрямований на вивчення основних методів і методики викладання політології, соціології, історії, конфліктології, культурології, основ правознавства і філософських дисциплін тощо. Розкриваються закономірності та принципи вивчення соціально-політичних дисциплін, основні форми організації навчання. Вивчються типи і структура уроків, лекцій, семінарів, основні вимоги до перевірки й оцінки знань, вмінь та навичок учнів.

У методичному посібнику пропонується програма нормативного курсу, де відображається історичний процес становлення методики викладання, загальні основи методики викладання, педагогічні методи та засоби викладання, основні форми викладання, організація, планування та програмування навчального процесу у вищій школі поняття системи освіти, цілі та задачі вищої освіти, шляхи її розвитку та вдосконалення в трансформаційному суспільстві.

Подається орієнтовний план семінарських занять до курсу, який включає основні питання що виносяться на розгляд, тематику рефератів для самостійної роботи студентів, перелік запитань для самоперевірки та закріплення знань. В кінці кожної теми та кожного семінарського заняття вказаний список літератури.

Включений перелік програмових вимог, що виносяться на іспит, який завершує вивчення нормативного курсу «Методика викладання соціально-політичних наук».

В посібнику зазначений перелік базової, та допоміжної літератури з курсу.

Мета і завдання дисципліни

Мета курсу — формування системи знань та вмінь, необхідних для викладання соціально-політичних дисциплін, озброєння майбутнього викладача суспільно-політичних дисциплін змістом і педагогічними засобами навчання, знаннями та навичками, необхідними для здійснення ефективної гуманітарної освіти, національного виховання і всебічного розвитку учнів, допомогти майбутньому викладачеві вивчити проблеми вузівської методики навчання, визначити її особливості, актуалізувати розвиток професійно значущих особистих дидактичних здібностей і вмінь.

Об'єкт: методика викладання.

Предмет: методи та форми організації навчально-виховного процесу з соціально-політичних дисциплін.

Основними завданнями курсу є формування у студентів знань про понятійно-категоріальний апарат політичної науки; ознайомлення з вимогами до навчання суспільно-політичних дисциплін Міністерства освіти і науки України; вивчення сучасних педагогічних технологій та методик викладання суспільно-політичних дисциплін. Формування вмінь і навичок підготовки, проведення лекційних і семінарських занять із студентами, які вивчають політологію, розвиток їх методичної майстерності, мовлення, комунікабельності.

Засвоївши курс "Методика викладання соціально-політичних дисциплін", студент повинен набути таких компетенцій:

Знати: основний зміст усіх тем, зокрема:

- * поняття "методична система освіти, цілі, принципи, методи, засоби викладання соціально-політичних дисциплін, форми і види навчального процесу;
- * основні закономірності методики викладання;
- * чинні навчальні програми та методичну літературу із соціально-політичних дисциплін;
- * процес і засоби формування політичних знань;
- * методи й методичні прийоми навчання та виховання учнів у процесі навчання;
- * форми організації навчально-виховного процесу з основ політології;
- * особливості проведення нестандартних та інтегрованих навчальних занять;
- * систему перевірки й оцінки знань, вмінь та навичок учнів.

Уміти: на основі засвоєння термінів та основних положень методики викладання соціально-політичних дисциплін самостійно здійснювати:

розробку текстів окремих лекцій та підготовку матеріалів і робочих планів семінарів з метою виконання конкретних завдань з тієї чи іншої теми курсу;

- застосовувати різні методи та прийоми навчально-виховної діяльності на заняттях;
- готувати і проводити уроки різних типів, складати план-конспект уроку;
- готувати і кваліфіковано проводити лекційні та семінарські навчальні заняття;
- застосовувати різні види наочності впродовж проведення навчальних занять;
- здійснювати перевірку та оцінювати знання та вміння учнів;
- кваліфіковано проводити педагогічну та виховну роботу в навчальних закладах;
- працювати з науково-методичною літературою.

Протягом вивчення курсу з методики викладання соціально-політичних дисциплін кожний студент повинен підготувати лекцію, розробити робочий план семінару та поза аудиторний захід з однієї із запропонованих викладачем тем. Тематичний зміст програми орієнтований не тільки на теоретичну підготовку майбутніх політологів-викладачів, а й

на розвиток їх методичної майстерності, творчого потенціалу, формування практичної готовності до професійної участі у вузівському навчальному процесі.

Пропонований методичний посібник містить: тематичний план, навчальну програму курсу, плани семінарських занять та методичні рекомендації до них, програмові вимоги з курсу. Рекомендована література, що стосується конкретної теми, подається після зазначення та викладу її проблематики. Література, яка стосується усього курсу подана наприкінці програми.

Організаційно-методичні вказівки

Вивчення курсу «Методика викладання соціально-політичних наук» здійснюється у тісному зв'язку з іншими суспільно-гуманітарними дисциплінами, зокрема «Політологія», «Соціологією», «Конфліктологією», «Психологією», «Історія України», «Філософія». В цьому розумінні "Політологія" є завершенням суспільно - гуманітарного циклу. Особлива увага зосереджується на засвоєнні студентами основних форм організації процесу вивчення соціально-політичних дисциплін, методів навчання соціально-політичних дисциплін, основних форм контролю навчальних досягнень, знань, умінь та навичок.

З метою кращої організації самостійної роботи студентів визначаються основні проблеми політологічного курсу для підготовки питань зазначених для розгляду на семінарських заняттях, теми повідомлень, рефератів, есе. Також зазначено теми та методичні поради для самостійної розробки лекцій, семінарів, поза аудиторних навчальних заходів.

Поточний контроль за навчальним процесом здійснюється під час проведення семінарських занять шляхом усного опитування, заслуховування рефератів, огляду літератури, журнальних публікацій, та тестуванням.

Діловим засобом контролю за якістю навчання є участь студентів у дискусіях на семінарських заняттях, у науково-практичних конференціях.

Семінарські заняття.

На семінарських заняттях оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований у виступах, активність при обговоренні питань, відповіді на питання експрес-контролю тощо. Критеріями оцінки при усних відповідях можуть бути: повнота розкриття питання; логіка викладення; впевненість та переконливість; культура мови; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо); аналітичність міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Самостійна робота студентів.

При контролі виконання завдань для самостійного опрацювання оцінці можуть підлягати: самостійне опрацювання тем загалом чи окремих питань; самостійна підготовка конспектів лекцій, семінарів, презентацій, поза аудиторних заходів; написання та публічний захист рефератів, есе; підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів.

Інформаційні джерела

Базові підручники, навчальні посібники – основна література; підручники, монографії, словники, енциклопедії, наукові статті – додаткова література, інтернет джерела.

Тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин	
		Лекції	Семінари
1.	Загальні основи методики викладання. Предмет і завдання методики викладання соціально-політичних дисциплін.	2	2
2.	Педагогічні засоби викладання соціально – політичних дисциплін.	4	2
3.	Використання технічних засобів навчання.	2	
3	Викладач як суб'єкт педагогічного процесу. Основні вимоги.		2
4.	Етика взаємовідносин викладача і студента.		2
5.	Основні методи та прийоми навчання в процесі вивчення соціально – політичних дисциплін.	2	
6.	Активні та інтерактивні методи активізації навчально – пізнавальної діяльності.	2	
7	Організаційні форми навчання. Урок. Лекція. Семінар.	4	
8	Навчально-політологічний процес: методика підготовки і читання лекцій соціально – політичних дисциплін.	4	4
9	Семінарські заняття з соціально-політичних дисциплін: методика їх підготовки і проведення.	4	4
10	Контрольна робота №1		2
11	Практична робота. (Підготувати та провести семінарське заняття на обрану тему).		2
12	Дискусія як ефективний метод проведення занять із соціально – політичних дисциплін.	2	4
13	Навчально-політологічний процес: організація самостійної роботи студентів.	2	-
14	Організація контролю політологічних знань: форми та особливості їх застосування.	2	2
15	Методика викладання соціально – гуманітарних дисциплін в контексті болонського процесу.		2
16	Контрольна робота № 2		2
	Всього: 60	30	30

Згідно з навчальним планом курс розраховано на один семестр. Його загальний обсяг – 60години аудиторного навантаження. Підсумкова форма контролю – іспит через кредитно-модульну систему оцінювання знань студентів. Курс передбачає аудиторне обговорення рефератів та повідомлень, підготовлених студентами на основі самостійного вивчення рекомендованої і довідкової літератури.

Навчальна програма курсу «Методика викладання соціально-політичних дисциплін»

Тема 1. Загальні основи методики викладання. Предмет методики викладання соціально-політичних дисциплін (2 год.)

Наукові засади методики викладання соціально-політичних дисциплін. Методологія як наука та сучасні методологічні закономірності. Методологічні категорії, що забезпечують упровадження інноваційних технологій в методику викладання соціально-політичних дисциплін: дидактичні ідеї, дидактичні концепції, дидактичні категорії.

Філософія як методологічна основа методики. Використання філософських методів наукового пізнання при дослідженні явищ і процесів політичного світу. Логічні засади методики. Забезпечення цілісності, системності й логічної послідовності викладання соціально-політичних дисциплін. Дотримання вимог (законів) логіки у викладанні. Науково-педагогічні основи методики. Основні принципи дидактики, відповідно до яких здійснюється викладання соціально-політичних дисциплін. Психолого-педагогічні основи методики: урахування специфіки психології студентської молоді, психологічних особливостей сприйняття і засвоєння науково-політичних знань, спілкування викладача з аудиторією.

Методологія та методична система політологічної освіти. Предмет методики викладання соціально-політичних дисциплін. Методика викладання соціально-політичних дисциплін як наука про цілі, принципи, форми, методи і засоби викладання науково-політичних знань. Класифікація методики викладання науково-політичних дисциплін. Загальна, особлива і часткова методики. Значення методики для підвищення науково-педагогічного рівня викладання соціально-політичних дисциплін.

Науково-педагогічна література із загальних питань та окремих проблем методики викладання соціально-політичних дисциплін.

Тема 2. Педагогічні засоби викладання соціально – політичних дисциплін. (2 год.)

Навчальна, наукова і методична література з політології. Характеристика навчальної літератури як джерела інформації. Визначальна роль навчальної програми у викладанні. Зміст, структура і методичні функції навчальної програми та основні вимоги до її розробки. Підручники і навчальні посібники. Анотація вітчизняної та зарубіжної навчальної літератури з політології. Наукова література як джерело навчальної інформації: узагальнюючі праці, монографічні дослідження, статті в журналах і наукових збірниках. Основні вітчизняні і зарубіжні періодичні видання з політології, соціології і філософії. Довідкові видання — словники, енциклопедії, довідники, бібліографічні покажчики та їх функціональне призначення. Навчально-методична література (навчальні програми, плани семінарських занять, методичні розробки, збірники завдань і вправ тощо) та її функціональне призначення.

Фактичний матеріал у викладанні політології. Основне функціональне призначення фактичного матеріалу в навчальному процесі, в реалізації цілей навчання. Поєднання історичного і логічного підходів у викладанні. Статистичний матеріал у системі джерел навчальної інформації. Класифікація статистичного матеріалу — міжнародний, зарубіжний, національний, місцевий. Основні зарубіжні та українські статистичні видання. Принципи використання в навчальному процесі фактичного матеріалу: критичний підхід до оцінки фактичного матеріалу, врахування конкретно-історичних умов; поєднання відносних показників з абсолютними величинами; вибір типових і перевірених фактів.

Засоби унаочнення і технічні засоби навчання у викладанні політології. Засоби унаочнення і технічні засоби навчання як чинник підвищення ефективності навчального процесу. Поняття наочності у викладанні. Психолого-педагогічні основи використання

засобів унаочнення. Класифікація засобів унаочнення: за характером матеріалу, що подається (натуральні, зображувальні, умовно-схематичні); за способом зображення (образні, умовно-схематичні); за змістом (понятійні, ілюстративні); за тривалістю практики використання (традиційні, сучасні). Зовнішня і внутрішня наочність.

Місце і роль технічних засобів у навчальному процесі. Основні види технічних засобів навчання: навчальні кінофільми, діапроекція, епіпроекція, звукозапис, відеозапис, навчальні і контролюючі машини, комп'ютерна техніка. Основні вимоги до використання засобів світлової проекції. Загальні вимоги до використання засобів унаочнення і технічних засобів навчання. Комплексне використання технічних засобів навчання у спеціалізованих аудиторіях.

Публіцистика, твори художньої літератури і мистецтва у викладанні політології. Публіцистика в системі засобів навчання. Види творів політичної публіцистики: статті-репортажі, проблемні і науково-популярні статті, документальні нариси. Художня література і мистецтво в системі засобів навчання. Засоби і прийоми використання творів та образів літератури і мистецтва у навчальному процесі: посилання на твір, згадування образу, цитування, демонстрація, коментування.

Тема 3. Використання технічних засобів навчання (2 год.)

Інформаційні технології та технічні засоби у навчальному процесі. Нові інформаційні технології навчання – за українськими вченими Б.Патононом, В.Грищенком, Б.Паньшиним – сукупність принципово нових схем і методів обробки даних, що впроваджуються в системи організаційного управління освітою та в системи навчань. Етапи інформатизації освіти. Етапи введення ТЗН в процес навчання як технологічної революції в освіті. Значення використання ТЗН у навчальному процесі. Три взаємопов'язані аспекти ефективного використання ТЗН: технічне забезпечення, методичне забезпечення, організаційне забезпечення.

Класифікація ТЗН: за функціональним призначенням, за принципом будови та роботи, за видом навчання, за логікою роботи, за характером впливу на органи чуттів, за характером пред'явленої інформації.

Функції ТЗН в навчально-виховному процесі. Використання комп'ютерів у викладанні соціально-політичних дисциплін.

Тема 4. Викладач як суб'єкт педагогічного процесу. Основні вимоги.

Педагогічна діяльність – це діяльність педагога в навчально-виховному процесі, спрямована на формування і розвиток особистості вихованців. Які властивості повинен мати педагог, щоб його можна було назвати вихователем? Що стоїть за словами «педагогічна майстерність педагога»? Безперечно, будь-яка майстерність, у тому числі й педагогічна, розкривається в діяльності, причому в діяльності ефективній. Саме таке розуміння майстерності прийняте в педагогіці.

Ефективність процесу виховання багато в чому залежить від дій педагога – суб'єкта педагогічного процесу, тобто викладача, який безпосередньо й багатогранно впливає на кожний його компонент. Головне – педагог повинен зробити вихованця центральною постаттю цього процесу, його активним, свідомим, повноправним та самостійним учасником. Завдання викладача полягає в тому, щоб формувати у вихованця мотивацію, навички та вміння самовдосконалення, озброїти його ефективною методикою, прищепити почуття суб'єктності в педагогічному процесі. Впоратися з цим дуже складним завданням може тільки справжній майстер своєї справи.

Викладач – у широкому розумінні слова – працівник вищої або загальноосвітньої школи; у вузькому розумінні слова – штатна посада у вищих навчальних закладах.

Викладач – центральна постать у процесі навчання. Викладання соціально - політичних дисциплін не можливе без постійного удосконалення майстерності викладача. Дослідження Джозефа Аксельрода довели: хороші викладачі різняться своїм стилем та інтелектуальним потенціалом.

Складові ефективного викладання: мотивація, організація, пояснення, узагальнення. Основні напрямки роботи викладача: навчальна робота, навчальна методична робота, науково-дослідницька робота, організаційно-методична робота, виховна робота, контроль за виконанням.

Функції викладача у викладанні соціально-політичних дисциплін: викладач як експерт, викладач як формальний авторитет, викладач як агент соціалізації, викладач як прискорювач процесу навчання, викладач як егоідеал, викладач як особистість.

Тема 5. Етика взаємовідносин викладача і студента (2 год.)

Поняття етики у викладанні соціально-політичних дисциплін. Етичні кодекси поведінки. Заборона викладачу узурпувати свою владу над студентом, особливо у формі експлуатації та насилля в будь-яких формах. Інтелектуальний снобізм – постановка навчальних завдань, які перевищують інтелектуальні можливості студента. Етика викладання передбачає здатність педагога орієнтувати студентів на самостійний пошук потрібних матеріалів, його вміння викликати інтерес до предмету і заставити працювати.

Основні причини порушення етичних норм поведінки викладача. Особисті взаємовідносини викладача і студента: 1) запам'ятовування імен студентів, а не тільки прізвищ; 2) проведення індивідуальних консультацій; 3) пошук способів показати інтерес викладача до студента; 4) здійснення зворотнього зв'язку зі студентами.

Індивідуальний підхід викладача до студентів. Типи студентів за Діком Менном: 1) піддатливі, поступливі; 2) схвильовано-залежні; 3) розчаровані робітники; 4) незалежні студенти; 5) «герої»; 6) «снайпери»; 7) ті, що шукають уваги; 8) мовчазні студенти.

Тема 6. Психологічні проблеми взаємодії викладача і студента в процесі навчання: демократія і дисципліна (Самостійна робота.)

Сприйняття соціально-політичних дисциплін студентами. Особливості запам'ятовування студентами матеріалу.

Навчання шляхом інтуїції. Як правило, це отримання імпульсу від спілкування з людьми, наприклад, в ході дискусії, гри тощо. Викладач виступає як помічник у навчанні.

Навчання шляхом сприйняття передбачає спостереження (перед тим, як зробити якийсь висновок), розгляд проблем з різних точок зору, осмислення глибини матеріалу, який вивчається.

Навчання шляхом роздумів передбачає логічний аналіз ідей, систематичне планування у вивченні матеріалу.

Навчання шляхом дії передбачає здатність до виконання дій, ризику, вміння впливати на людей і події.

Демократія, дисципліна і порядок в процесі навчання. Як досягнути бажаної тишини і уваги для ефективності проведення заняття? Особливості психології поведінки викладача.

Комунікативна діяльність викладача щодо організації поведінки, організації діяльності, оцінки поведінки та діяльності студентів.

Тема 7. Закони, закономірності і принципи навчання соціально – політичних дисциплін. (Самостійна робота)

Навчальний процес має свої закони та закономірності, які визначають порядок досягнення цілей і завдань навчання, сприяють ефективному управлінню навчальною діяльністю, надають можливість передбачити результати навчально-виховної роботи, науково обґрунтувати та оптимізувати зміст, методи й форми навчання учнів на сучасному етапі формування національної системи освіти. Будь-який закон має і пояснювальну, і прогностичну функції. Дидактичні закони дають змогу з'ясувати сутність навчального процесу, віддзеркалюють його об'єктивні, внутрішні, суттєві та відносно стійкі зв'язки. Перші спроби сформулювати закони знаходимо в античних учених Платона, Арістотеля, Квінтіліана, які узагальнювали практику навчання у вигляді зводу рекомендацій. Я. А. Коменський намагався представити педагогіку як систему правил, практичних керівництв до дії. У «Великій дидактиці» він згрупував їх за тематичною ознакою: «Основні правила легкості навчання й учіння», «Основні правила природного учіння і навчання», «Дев'ять правил мистецтва навчати наукам». А. Дістервег збільшив кількість правил до 33 і згрупував їх стосовно вчителя, предмета викладання та учня. Й. Песталоцці сформулював закони розумового розвитку дитини – від невиразного споглядання до ясного уявлення, а від них до ясних понять. Він також вважав, що «кожний предмет діє на наші почуття залежно від ступеня його фізичної близькості чи віддаленості». Численні правила та настанови К. Д. Ушинського можна назвати основними закономірностями дидактики, наприклад: «Чим більше фактичних знань здобув розум і краще їх переробив, тим він більше розвинений і сильний».

Навчання як цілеспрямований, системний і послідовний процес підпорядковане певній системі принципів, дотримання яких забезпечує його ефективність. Принципи навчання (дидактичні принципи) - основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчальної роботи школи. Принцип навчання, відображаючи якийсь один істотний аспект процесу навчання, є основою для формулювання правил навчання, які залежать від принципу навчання, конкретизують його, підпорядковуються йому і сприяють його реалізації. Вони функціонують як практичні вказівки, якими користуються в конкретній навчальній ситуації.

Історії педагогічної науки відомі різні обґрунтування системи дидактичних принципів і трактування окремих з них. Першу спробу створення цілісної системи

принципів навчання здійснив Я.-А. Коменський. Його система спирається на принцип природовідповідності: у навчанні та вихованні слід враховувати природні, вікові та психологічні особливості дітей.

Принципи навчання тісно взаємопов'язані, зумовлюють один одного, жоден з них не може бути використаний без урахування інших. Зокрема, правильно поєднати теорію з практикою можна лише за умови, що навчання є водночас доступне, наукове й систематичне, що вчитель спонукає учнів до творчої діяльності та ін. Отже, у процесі навчання вчитель повинен керуватися всіма принципами. У цьому йому допоможуть правила навчання.

Тема 8. Методи викладання соціально – політичних дисциплін.

Серед основних умов, які визначають ефективність викладання-учіння, особливе місце посідають методи навчання, бо вони безпосередньо формують і визначають характер взаємин педагогів і учнів, суттєво впливають на формування суб'єкт-суб'єктних стосунків між ними. Поняття «метод навчання» досить складне, що зумовлюється надзвичайною багатогранністю процесу, який має відображати ця категорія. Г. Ващенко подав зміст загальних методів навчання і їх класифікацію. На його думку, метод навчання – це засіб або система засобів, свідомо вживаних для досягнення тих спеціальних завдань, що містить у собі навчальний процес. А. М. Алексюк визначає метод навчання як спосіб спільної діяльності вчителя і учнів, яка передбачає оволодіння учнями соціальним досвідом людства та організацію і керівництво вчителя навчально-пізнавальною діяльністю учнів.

Класифікація методів навчання: за джерелами отримання знань (словесні, наочні, практичні); за логічними шляхами засвоєння знань (аналітичний, синтетичний, індуктивний, дедуктивний, метод аналогії); за характером і рівнем пізнавальної діяльності студентів (пояснювальна – ілюстративна, проблемна, частково-пошукова, дослідницька).

Проблемне навчання та особливості його прояву на заняттях із політології. Необхідність інтенсифікації навчального процесу, упровадження активних методів навчання в умовах глобалізації та інтернаціоналізації розвитку світу. Об'єктивна потреба впровадження проблемного методу навчання. Відмінності між продуктивними і репродуктивними методами навчання.

Основні поняття проблемного навчання. Навчальна проблема і проблемна ситуація. Особливості застосування методів проблемного навчання в навчальному процесі з політології. Способи створення проблемних ситуацій. Модульно-рейтингова система навчання та її застосування в навчальному процесі з соціально – політичних дисциплін.

Тема 9. Активні та інтерактивні методи активізації навчально –пізнавальної діяльності.

Проблема використання в дидактичному процесі методів активізації начально-пізнавальної діяльності учнів особливо актуальна на сучасному етапі становлення національної системи освіти і збагачення її новим змістом. Із педагогічної практики відомо, що ефективність навчання учнів суттєво знижується, коли застосовуються пасивні методи дидактичного впливу, відсутній діалог між педагогом і учнем. З метою формування особистості учня в навчальному процесі сучасна дидактика рекомендує збагачувати традиційні методи навчання такими прийомами та способами, які сприяли б формуванню в суб'єктів учіння мотивації учіння, майбутньої професійної діяльності

та змістовних життєвих настанов, високого рівня активності й емоційної заангажованості в навчально-пізнавальній діяльності, створенню умов для активного самостійного набуття учнями загальнонаукових та професійних знань, навичок та вмінь.

Використання методів активізації сприяє впровадженню в дидактичний процес технологій особистісно орієнтованого навчання та забезпечує особистісну спрямованість кожного навчального заходу. Під час проведення особистісно орієнтованого навчального заняття викладач повинен з повагою ставитися до будь-якого висловлювання учня з обговорюваної теми. В таких умовах студенти прагнуть бути «почутими», без вагань висловлюватимуть свої думки, пропонуватимуть, не боячись помилитися, свої варіанти для обговорення.

Отже, сучасна дидактика вимагає від суб'єктів учіння не тільки зрозуміти, запам'ятати й відтворити отримані знання, але й, найголовніше, – вміти ними оперувати, ефективно застосовувати в професійній діяльності й творчо розвивати. Досягненню цієї мети сприяють методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, спрямовані на розвиток в студентів творчого самостійного мислення і здатності кваліфіковано розв'язувати професійні завдання. Використання цих методів забезпечує тісний зв'язок теорії з практикою, розвиток нестандартного стилю мислення, рефлексивної сфери мислення (самосвідомості й саморегуляції розумової діяльності), створення атмосфери співробітництва, розвитку навичок спілкування.

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності – це сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на студентів, що (порівняно з традиційними методами навчання) першою чергою спрямовані на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок та вмінь нестандартного розв'язання певних професійних проблем і вдосконалення навичок професійного спілкування.

Основними факторами, які сприяють творчому ставленню учнів до дидактичного процесу і його результатів, є: професійний інтерес, нестандартний характер навчально-пізнавальної діяльності, змагальність, ігровий характер занять, емоційність, проблемність.

Тема 10 -11. Організаційні форми навчання. Урок. Лекція. Семінар. (4 год.)

Ефективність навчально-виховної роботи визначається не тільки методами викладання учіння, а також і формами його організації. Форма організації навчання як дидактична категорія *означає зовнішній бік організації навчального процесу, пов'язаний з кількістю учнів, часом і місцем навчання, а також із порядком його здійснення.* Форма організації навчання – спосіб організації навчальної діяльності, що регулюється певним розпорядком; зовнішнє вираження погодженої діяльності педагогів й учнів, здійснюється в певному порядку й у певному режимі. ***Загальноприйнятими формами організації навчальної роботи є: колективна*** – лекції й семінарські заняття у вузі, екскурсії, факультативні заняття й т.п.; ***індивідуальна*** – самостійна робота, дипломні й курсові проекти. ***Вибір форм організації навчання обумовлюється:*** завданнями освіти й виховання, особливостями змісту різних предметів і їхніх окремих розділів, конкретним змістом занять, складом, рівнем підготовки й можливостями учнів. ***Класно-урочна форма навчання.*** З формуванням класно-урочної системи навчання в

педагогіці почали використовувати такі поняття, як навчальний рік, навчальний день, урок, перерва, чверть, канікули, її ефективність була настільки очевидною, що незабаром вона стала головною в школах багатьох країн світу. **Белл-Ланкастерська система взаємного навчання.** Ґрунтується на ідеї Я.А. Коменського про можливість залучення кращих учнів до навчання інших. Суть її в тому, що через гостру недостачу вчителів один учитель навчав 200-300 учнів різного віку. У першій половині дня він займався із групою старших учнів, у другій половині дня кращі учні займалися з молодшими, передаючи їм отримані знання. **Мангеймська форма вибіркового навчання.** Виникла наприкінці XIX в. як спроба відмовитися від класно-урочної системи. Уперше була застосована в німецькому місті Мангейм доктором Йозефом-Антоном Зиккингером. Суть форми - учнів, залежно від їхніх здатностей і успішності, розподіляли по класах на слабких, середніх і сильних. Відбір здійснювався на основі спостережень, результатів психометричних обстежень, характеристик учителів і іспитів. **Дальтон-План.** Уперше застосований в 1903 р. в американському місті Дальтон Єленою Паркхерст. Ця система ґрунтується на забезпеченні кожного учня можливістю працювати індивідуально, у відповідності зі своїм темпом. Загального плану (розкладу) занять не було, колективна робота проводилася протягом години, інший час учні вивчали матеріал індивідуально, звітуючи про виконання кожної теми перед учителем відповідного предмета. **Бригадно-лабораторна форма навчання.** У другій половині 20-х років XX ст. небагато змінений дальтон-план був використаний в організації бригадно-лабораторної форми навчання, що поєднувала колективну роботу бригади з індивідуальною роботою учнів. Розподілені на невеликі групи-бригади (по 5-7 чоловік), учні вчилися за спеціальними підручниками («робочими книгами»), виконували спеціально визначені вчителем денні, тижневі, місячні «робочі завдання» з кожного навчального предмету. Ця система знижувала роль учителя, не давала міцних знань, породжувала безвідповідальні відносини до навчання. Але окремі її елементи ефективні: групові завдання при виконанні лабораторних і практичних робіт, самостійне пророблення підручника, довідкової й допоміжної літератури.

Процес навчання у вищій школі реалізується в межах багатоманітної цілісної системи організаційних форм навчання. Залежно від мети форми організації навчального процесу класифікують на такі форми навчального процесу: лекції, практичні, семінарські, лабораторні, заняття; Самостійна робота студентів; експедиції, екскурсії, конференції; форми організації науково – дослідної роботи студентів (науково – дослідні гуртки, проблемні групи, студентські наукові товариства).

Тема 12. Навчально-політологічний процес: профіль закладу (Самостійна робота.)

Значення зв'язку викладання політології із профілем вищого навчального закладу. Необхідність урахування профілю закладу (факультету, інституту) у викладанні політології. Методологічні, педагогічні та психологічні засади зв'язку політології з профілем закладу (факультету, інституту).

Основні напрями та умови реалізації зв'язку викладання політології з профілем закладу (факультету, інституту). Особливості викладання соціально-політичних дисциплін у вищих навчальних закладах різного профілю — в гуманітарних, природничо-наукових, технічних, сільськогосподарських університетах тощо. Методична робота кафедр політології по забезпеченню зв'язку викладання з профілем підготовки спеціалістів. Врахування профілю закладу при розробці навчальних програм, текстів лекцій, планів семінарських занять, навчальних посібників тощо. Урахування профілю закладу у науково-дослідницькій роботі викладачів і студентів. Особливості врахування профілю закладу у викладанні на заочній формі навчання.

Тема 13-14. Навчально-політологічний процес: методика підготовки і читання лекцій (4 год.)

Лекція — провідна форма навчально-політологічного процесу. Виникнення лекційного викладання та основні етапи його розвитку. Переваги і недоліки лекції. Основні функції навчальної лекції з соціально-політичних дисциплін: освітня, мотиваційна, виховна. Основні вимоги до вузівської лекції з соціально-політичних дисциплін.

Методика підготовки лекції. Основні етапи процесу підготовки лекції: визначення теми, мети і складання плану лекції; збирання, вивчення і відбір матеріалу; складання робочих записів. Тема лекції — складова соціально-політичних дисциплін як навчальної дисципліни. Визначення кола питань для розгляду в лекції та складання її плану. Структура лекції: вступ, основна частина, висновки, основні вимоги до її компонентів. Співвідношення змісту лекції з навчальною програмою і підручником. Написання тексту лекції. Значення робочих записів викладача, їх види і методика складання при підготовці до лекції.

Методика читання навчальної лекції. Формулювання теми, питань плану, мети і провідної ідеї лекції. Рекомендації щодо списку літератури. Дотримання логічної послідовності у викладі матеріалу, розкритті змісту питань основної частини лекції. Формулювання визначень. Аргументованість викладу матеріалу. Активізація пізнавальної діяльності студентів. Використання проблемних методів, засобів унаочнення і технічних засобів навчання. Закінчення лекції.

Викладач як суб'єкт лекції. Основні вимоги до мови лектора. Емоційність викладу матеріалу; налагодження контакту і зворотного зв'язку з аудиторією. Темп читання та обсяг навчальної лекції.

Особливості методики читання окремих видів лекцій з соціально-політичних дисциплін. Види навчальних лекцій з соціально-політичних дисциплін: вступна, установча, систематична (нормативна), оглядова, підсумкова. Особливості їх читання. Особливості методики читання лекцій студентам заочної форми навчання. Контроль за якістю лекцій як важлива складова частина навчально-методичної роботи кафедри. Форми контролю якості лекцій. Основні положення рецензії на навчальну лекцію.

Тема 15 -16 . Семінарські заняття з соціально-політичних дисциплін: методика їх підготовки і проведення (4 год.)

Семінар як основна форма навчально-політологічного процесу. Функції семінарського заняття: освітня, контролююча, виховна. Освітні та виховні завдання, які розв'язуються за допомогою семінарських занять. Особливості семінару як форми навчання, його переваги і недоліки. Співвідношення між лекціями і семінарами.

Різноманітність форм семінарських занять з політології. Основні форми семінарів, їх переваги і недоліки. Необхідність упровадження активних форм семінарських занять, наприклад, ділова гра (її методичне й організаційне забезпечення). Особливості проведення семінарів за модульно-рейтинговою системою.

Методика підготовки до семінарського заняття. Основні етапи процесу підготовки викладача до семінару: визначення мети заняття, збирання і вивчення матеріалу, методична розробка. Методика складання плану семінарського заняття та основні вимоги до нього. Елементи структури семінару: вступ, обговорення питань, висновки, основні вимоги до них. Зміст і структура методичної розробки до семінарського заняття.

Методика проведення семінару. Початок семінарського заняття. Вступне слово викладача. Методика опитування студентів на семінарі.

Прийоми активізації пізнавальної діяльності студентів на семінарі. Значення дискусій, які виникають на семінарському занятті, та роль викладача в їх проведенні. Заключне слово викладача. Контроль і оцінка знань студентів, їх значення. Завдання студентам з

підготовки до наступного семінару. Загальні та індивідуальні завдання. Оптимальний обсяг літератури, яка рекомендується студентам до семінару.

Тема 17. Дискусія як ефективний метод проведення занять зі соціально-політичних дисциплін (2 год.)

Дискусія (дослідження, розгляд) – спільне обговорення групою будь-якої теми, яка представляє спільний інтерес. Зіткнення різних ідей, думок під час дискусії; обговорення поглядів, концепцій, взаємовідносин між людьми.

Діалог – розмова між двома або кількома особами. Навчальний діалог може проходити у формі вигаданої суперечки двох історичних фігур або вчених, коли співставляються їх позиції, відстоюються погляди представників різних наукових шкіл.

Різноманітність техніки проведення дискусії, її початок, закінчення, форми проведення. Негативні сторони проведення дискусії. Роль викладача в організації проведення дискусії.

Прийоми та методи проведення дискусії. Визначення правил проведення дискусії на відповідну тему. Групова взаємодія студентів, розподіл ролей серед студентів. Роль ведучого під час дискусії. Чотири основні стадії для розвитку навиків критичного мислення. Мозковий штурм. Психолого-педагогічні аспекти проведення дискусії.

Тема 18. Нетрадиційні методи викладання соціально-політичних дисциплін (Самостійна робота.)

Опитування громадської думки. Два способи опитування як метод викладання:

1) проведення соціологічного опитування з будь-якої проблеми (імідж кандидата в депутати, рейтинг політичних партій у виборах, ставлення населення до економічних та політичних проблем тощо);

2) використання відповідей родичів, друзів, колег та знайомих у вивченні таких питань, як політична поведінка громадян в демократичному суспільстві, політична соціалізація, виборчий процес тощо.

Запрошення громадсько-політичних діячів на заняття. Контакт із громадських діячем урізноманітнює, зацікавлює, стимулює викладання та навчання, сприяє розширенню знань слухачів.

Рольові ігри як засіб активізації творчого потенціалу учасників, вироблення умінь аналізувати складні соціальні процеси, прищеплення навиків колективної роботи з конкретної проблеми. Основні складові рольових ігор. Основні методики проведення рольових ігор.

Тема 19. Навчально-політологічний процес: організація самостійної роботи студентів та школярів (2 год.)

Навчально-політологічний процес: місце, значення і форми самостійної роботи студентів. Організація самостійної роботи студентів як одна з найважливіших складових системи навчально-політологічного процесу. Підвищення ролі самостійної роботи студентів. Форми і види самостійної роботи студентів. Навчальна самостійна робота та її види. Лекція як об'єкт самостійної роботи. Підготовка до семінарських занять. Вивчення навчальної і наукової літератури. Формування у студентів навичок самостійної роботи з книгою.

Самостійну роботу розглядають як дидактичну форму навчання, що є системою організації педагогічних умов, які забезпечують управління навчальною діяльністю студентів. Проходить вона без участі викладача. Без умінь самостійної роботи молодий фахівець не зможе вдосконалюватись і відповідати вимогам професійної діяльності.

Самостійна робота - це специфічний вид учіння, головною метою якого є формування самостійності студентів, їхніх умінь та якостей, яке здійснюється в самостійній роботі опосередковано через зміст і методи всіх видів навчальних занять. Самостійна робота як діяльність учіння має дві основні мети: розвиток самостійності як якості особистості та засвоєння студентами професійних знань, формування в них фахових умінь та навичок. Перша частіше розвивається в позааудиторній самостійній роботі, а друга - під час занять. На думку А.П. Мінакова, "самостійна робота - це передусім самостійна думка. Треба вчити самостійно мислити і на лекціях, і під час вирішення задач. Творчо працювати може тільки той, хто мислить. Тому завдання викладача - зумовити виникнення думок, стимулювати активність і самостійність вже на лекціях, семінарах, уроках. А самостійність мислення сприятиме бажанню самостійно працювати, не очікуючи вказівок та спонукань ззовні".

Якісний опис самостійності як результату навчання в умовах активізації самостійної роботи може виявлятися через вміння студентів систематизувати, планувати, контролювати й регулювати, свою діяльність без постійної допомоги та керівництва викладача.

Науково-дослідницька самостійна робота студентів та її види: участь у роботі теоретичних конференцій, наукових гуртків і проблемних груп, написання рефератів, конкурсних, курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських робіт. Методика написання дипломної та магістерської роботи з політології. Цілі дипломної та магістерської роботи. Основні компоненти структури наукової роботи: вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури та вимоги до них. Оформлення наукової роботи. Організація написання та порядок захисту наукової роботи.

Тема 20. Організація контролю політологічних знань: форми та особливості їх застосування (2 год.)

Система контролю знань студентів у вищих навчальних закладах. Поточний і підсумковий контроль, його функції. Форми поточного контролю: індивідуальна співбесіда, колоквиум, контрольна робота. Організація поточного контролю у формі усного опитування на семінарських і практичних заняттях, у формі виконання письмових робіт — контрольних, рефератів; тестування як допоміжний засіб, що визначає рівень засвоєння студентами теоретичних положень, основних політичних понять і категорій, конкретних методів і прийомів вирішення політологічних завдань, методики прийняття політичних рішень тощо. Методика виконання контрольних робіт студентами заочної форми навчання. Проведення семестрових атестацій і підрахунок рейтингу успішності кожного студента денної і вечірньої форм навчання з комплексу фахових дисциплін. Організація підсумкового контролю знань. Форми підсумкового контролю — семестровий контроль і державна атестація.

Залік як форма семестрового контролю. Особливості проведення письмового та усного заліків з політології; застосування диференційованого заліку (з оцінкою). Іспит — навчальна, контролююча і виховна функції; форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичних положень і практичного матеріалу програми навчальної дисципліни. Методика підготовки викладача до іспиту. Складання переліку питань до іспиту та екзаменаційних білетів. Проведення передекзменаційних консультацій. Методика опитування студентів на іспиті. Дидактичні принципи, які лежать в основі перевірки та оцінки знань. Основні вимоги до проведення іспитів з політології в усній і письмовій формах. Правила використання студентом допоміжних засобів під час екзамену — калькуляторів, комп'ютерів, довідників, законодавчо-нормативних документів,

навчальної програми дисципліни. Особливості методики підготовки і проведення державного іспиту.

Залік як форма підсумкового контролю студентів. Методика підготовки викладача до заліку. Складання переліку питань. Організація відпрацювання студентами пропущених занять. Зарахування заліку за результатами роботи протягом семестру. Методика проведення заліку. Оформлення результатів заліків та іспитів — заповнення відомості, залікової книжки. Курсова робота як форма перевірки виконання студентами практичних робіт і засвоєння теоретичного матеріалу з профільних дисциплін; вимоги до оформлення курсової роботи; рецензування курсової роботи. Випускна (дипломна) робота як форма перевірки отримання студентом системи знань, необхідних для присвоєння йому відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня з обраної спеціальності; вимоги до оформлення випускної роботи.

Плани та методичні рекомендації до семінарських занять

Семінар 1. Предмет методики викладання соціально-політичних дисциплін. Загальні основи методики викладання (2 год.)

План

1. Гуманітарна освіта в демократичному суспільстві.
2. Предмет і зміст методики викладання.
3. Способи методики викладання.
4. Рівні методичної майстерності викладача.
5. Структура курсу.

Основні поняття

Гуманітарне знання, наукове знання, педагогічна майстерність, гіпотеза, предмет методики викладання, основні принципи дидактики.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Опрацювати Закон України «Про вищу освіту» від 26 грудня 2002 року.
2. Проаналізувати статтю «Гуманізація вищої освіти» (//Рідна школа. – 1997. – № 11,12).
3. Виписати основні поняття теми і відшукати їх визначення у словниках, енциклопедіях.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Природа і сутність соціально-політичних дисциплін.
2. Політологічна освіта як специфічна форма онтологічного розвитку людини.
3. Сучасні дидактичні концепції, теорії методики викладання.
4. Дидактична концепція Д. Дьюї.
5. Теорія самоактуалізації А. Маслоу.
6. «Я – концепція» К. Роджерса у сучасному вузівському навчанні.
7. Особливості методики навчання у вузах США.
8. Основні аспекти методики викладання у вузах країн Східної, Центральної та Західної Європи.

Реферати та повідомлення

1. Нові парадигми розвитку вищої освіти і задачі реформи освіти в Україні.
2. Зміна аксіологічних основ сучасної вищої школи.

Рекомендована література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. - Київ: Либідь, 1998. - 560 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка. - К.: Академія, 2001. - 576 с.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). - М.: Изд-во «Совершенство», 1998.
4. Гончаренко С. Методика як наука // Шлях освіти, 2000. - № 1.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. - Київ: Либідь, 1997. - 376 с.
6. Гусинский З.Н., Турчанинова Ю.И. Введение в философию образования: Учебное пособие. - М: Логос, 2000.
7. Закон України "Про вищу освіту" від 12 січня 2002 р. № 2984-III.
8. Кіпень В. Суспільна модернізація і нова філософія освіти // Схід. -1998.-№6.

9. Кіпень В.П. До аксіологічних основ вітчизняної вищої школи // Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи. Збірник наукових праць. Вип. 3/ За заг. ред В. Андрущенка. - К.: Знання, 2000.
10. Кіпень В.П. Пріоритети і цінності освітньої системи в постмодерністський період// Totallogy. Постнекласичні дослідження. - К.: ЦГО НАН України, 2001.
11. Кіпень В. П. Проблемний стан вищої школи: бачення і оцінки// Вісник. Філософія. Політологія. Київський національний університет імені Шевченка. -2000.- Вип.31.
12. Мойсеюк В. Є. Педагогіка. — 4-те вид., доп. — К., 2003.
13. Педагогіка вищої школи. — К., 1992.
14. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах // 36. законодавчих та нормативних актів про освіту. — К., 1994.—Вил. 1.
15. Шевченко Т. И. Современные дидактические концепции в образовании. —К., 1999.
16. Щербинин А. Й. Вхождение в политический мир (Теоретико-методологические основания политической дидактики) // Политические исследования. — 1996. — № 5.

Семінар 2. Політологія: педагогічні засоби навчання (2 год.)

План

1. Навчальна, наукова і методична література з політології.
2. Фактичний матеріал у викладанні політології.
3. Засоби унаочнення і технічні засоби навчання як чинник підвищення ефективності навчального процесу.
4. Публіцистика, твори художньої літератури і мистецтва у викладанні політології.

Основні поняття

Навчальна література, першоджерела, наукова і методична література, довідкові видання, бібліографія, зовнішня і внутрішня наочність, цитування, демонстрація, коментування.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Вивчити стан політичної науки в Україні.
2. Дослідити місце навчальної дисципліни з політичної науки в структурі програми університетського навчання.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Основні етапи навчально-пізнавальної діяльності у вищій школі.
2. Рівні опанування дидактикою вищої школи.
3. Пояснювально-ілюстративне навчання у вузі: зміст, методика проведення.
4. Загальна характеристика основних компонентів вузівського навчального процесу.
5. Інноваційні методики модульного політологічного навчання у вищій школі.
6. Організація, методика бально-рейтингової системи навчання.

Реферати та повідомлення

1. Політична наука в Україні XXI століття: стан та перспективи розвитку.
2. Місце політології в системі наук про суспільство.

Рекомендована література

1. Бебик В. Історія, головні напрямки та методологія дослідження політичної сфери суспільства: реферативний огляд // Політологічні читання. 1993. -№ 2. -С. 112-133.
2. Габриелян О.А. О развитии и преподавании политической науки в Украине //

- Политическая наука в Украине: становление и перспективы / Под ред. Д-ра филос. наук О.А. Габриеляна, д-ра филос. наук А.Д. Шоркина.- Симферополь, 2002.
3. Габрієлян О. Політична наука в Україні: стан і перспективи // Політична думка. - 2001. - № 4. - С. 47-55.
 4. Дерев'янку С.М. Наукове прогнозування політичних процесів // Держ. політика в гуманіт. сфері (матеріали "круглого столу")- Івано-Франківськ, 2001. - С. 26-31.
 5. Ионин Л. Политолог - это звучит гордо // Новое время. - 1991. - №14. -С. 43.
 6. Капусевич Ч. Основы общей методики. — М., 1986.
 7. Кравченко Б., Прилюк Ю. Політичний лад в Україні та політична наука // Політологічні читання. - 1992. - № 1. - С. 3-5.
 8. Куревський В. Л. Система дидактичних умов удосконалення процесу навчання. — К., 1993.
 9. Мойсеюк В. Є. Педагогіка. — 4-те вид., доп. — К., 2003.
 10. Наукові праці МАУП. Вип. 5: Актуальні питання політології. — К.,2003.
 11. Педагогіка вищої школи. — К., 1992.
 12. Политическая наука в Украине: становление и перспективы / Под ред. д-ра филос. наук О.А. Габриеляна, д-ра филос. наук А.Д. Шоркина. – Симферополь, 2002.
 13. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. - 2-е вид. доп. і перероб. - К.: Генеза, 2004. - 736 с.
 14. Поляков Л.В. Общая оценка становления и преподавания политических наук в России //Полис. - 2001. -№ 1.-С. 117-124.
 15. Ребкало В.А. Політичні науки і суспільні процеси // Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні. Стан і перспективи розвитку політичних наук: Матеріали „круглого столу“, Київ, 13 квітня 2001 року./ За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - С. 188-195.
 16. Рябов С. Принципи викладання політичних знань в демократичному суспільстві // Муніципальний менеджмент в Україні (матеріали міжнародної науково-практичної конференції). 26-27 червня 1995 р.-К., 1995.
 17. Рябов С. Структура і функції знань про політику // Політологічні читання. - 1994. - № 1. - С. 167-196.
 18. Тягло О.В. Українська наука про політику. Спроба оцінки потенціалу // Політичний менеджмент. - 2004. - № 1. - С. 3-18.
 19. Філософія політики. Підручник / Авт.-упоряд.: В.П. Андрущенко (кер.) та ін. - К.: Знання України, 2003. - 400 с.

Семінар 3. Викладач соціально-політичних дисциплін. Основні вимоги (2 год.)

План

1. Специфіка діяльності педагога у вищому навчальному закладі.
2. Основні напрямки роботи викладача.
3. Функції викладача у викладанні соціально-політичних дисциплін.
4. Педагогічний професіоналізм викладача вищого навчального закладу.

Основні поняття

Педагогічна діяльність, педагогічна професія, структура педагогічної діяльності викладача, педагогічний професіоналізм.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Опрацювати статтю М.Вебера «Наука як покликання і професія» і визначити її основні ідеї.
2. Проаналізувати взаємозв'язок понять «педагогічна культура» і «педагогічна майстерність».
3. Проаналізувати основні компоненти педагогічного професіоналізму викладача вищого навчального закладу.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Яка структура професійно-методичної компетенції викладача?
2. Охарактеризуйте методику формування педагогічних здібностей викладача.
3. Визначте критерії ефективного викладання педагогічної техніки викладача.
4. Яка існує методика подолання педагогічних ситуацій у викладацькій діяльності?
5. Організація, методика самовдосконалення викладача вузу.

Реферати та повідомлення

1. Виникнення методики викладання та її розвиток в Античному світі.
2. Навчання і освіта в епоху Відродження.

Рекомендована література

1. Алексюк А.М Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. - Київ: Либідь, 1998. - 560 с.
2. Богданова Д. Хороший учитель: каков он? // Народное образование, 1993. -№ 1.
3. Болсун С. Модель ідеального вчителя // Рідна школа, 1999. - № 2.
4. Братанич О. Типові недоліки молодих учителів в організації диференційованого навчання на уроці // Рідна школа, 2000. - № 10.
5. Ваганова Ж. Педагогический артистизм: можно ли им овладеть? // Народное образование, 1999. - № 1.
6. Василюк А. Про шок професійного старту молодих вчителів // Рідна школа, 1999.- №2.
7. Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Академія, 2001. - 576 с.
8. Геніке Е. Как преподавать студентам, которые не хотят учиться // Вестник высшей школы, 1999. - № 10.
9. Головачев В. Толерантність // Педагогіка толерантності, 1999. - № 3-4.
10. Іванова Т. Духовний імідж сучасного педагога // Освіта і управління 2000-2001.- Т.4— №3-4.
11. Іванчук В. Педагогічні засоби формування громадянських цінностей старшокласників // Обрії. — 1999. — № 1. — С. 19-21.

12. Калошин В.Ф. Не маніпулювати, а самовдосконалюватись. Як реалізувати свій педагогічний потенціал // Педагогіка толерантності, 1999. — №3-4.
13. Коржуев А.В., Попков В.А. Подготовка преподавателя высшей школы // Педагогика, 2000. - № 7.
14. Кузовлев В.П. Преподавание в вузе: наука и искусство // Педагогика, 2000. - №1.
15. Навроцький О.І. Вища школа України в умовах трансформації суспільства. - Х.: Основа, 2000.
16. Рябов С. Принципи викладання політичних знань в демократичному суспільстві // Муніципальний менеджмент в Україні (матеріали міжнародної науково-практичної конференції). 26-27 червня 1995 р.-К., 1995.
17. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. - Київ: НПУ, 2000.-210 с.
18. Тараненко І. Демократії треба вчитися // Педагогічна газета. — 2000. — №4 — С. 6.
19. Тихонович В.О. Життєві цінності і соціальна поведінка особистості // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття. Колективна монографія / Під ред. М.О. Шульги. — К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. — С. 510-524.
20. Тягло О.В. Як розбудувувати громадянську освіту в Україні? // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. — 2000. — Т. 18. — С. 84-90.
21. Філіпчук Г. Політологія у сфері української освіти // Педагогіка і психологія. — 1996.— №2. — С. 27-35.
22. Харламов И.Ф. О педагогическом мастерстве, творчестве и новаторстве // Педагогика, 1992. - № 7-8.
23. Ягупов В. Педагогічна майстерність та її складові // Учитель, 2000. - №1-3.

Семінар 4. Етика взаємовідносин викладача і студента (2 год.)

План

1. Поняття етики у викладанні соціально-політичних дисциплін.
2. Особисті взаємовідносини студента та викладача.
3. Індивідуальний підхід викладача до студентів. Типи студентів.

Основні поняття

Поняття етики, індивідуальний підхід, типи студентів, культура, педагогічна культура, культура спілкування.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Визначте способи встановлення та дотримання особистісних взаємовідносин студента та викладача.
2. Які існують причини порушення етичних норм поведінки викладача?
3. Створення демократичної атмосфери в аудиторії – основне завдання викладача.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Основи методики формування у викладача техніки володіння своїм організмом.
2. Умови ефективності діалогічного спілкування у процесі навчання.
3. Індивідуальний стиль спілкування викладача.
4. Умови ефективної праці викладача політології.
5. Методика формування педагогічних здібностей викладача.
6. Методика подолання педагогічних ситуацій у викладацькій діяльності.

Реферати та повідомлення

1. Проблеми демократичної громадянської освіти в Україні.
2. Проблеми культури і виховання студентської молоді.

Рекомендована література

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки: Навч. посібник. Київ:КНЕУ, 1998.- 280 с.
2. Алексюк А.М Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. - Київ: Либідь, 1998. - 560 с.
3. Атанов Г.А. Нет проблем? Или проблемный характер обучения ?// Магистр, 1996.-№1.
4. Бодалев А.А., Рудкевич Л.А. О субъективных факторах деятельности // Педагогика, 1995. -№ 3.
5. Братанич О. Типові недоліки молодих учителів в організації диференційованого навчання на уроці // Рідна школа, 2000. - № 10.
6. Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Академія, 2001. - 576 с.
7. Головачев В. Толерантність // Педагогіка толерантності, 1999. - № 3-4.
8. Завієна Н. Тлумачення індивідуалізованого навчання в психолого-педагогічній літературі // Рідна школа. - 1999. - № 9.
9. Исаев Е.И., Косарецкий С.Г., Слободчиков В.И. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога // Вопросы психологии, 2000. -№3.
10. Иванова Т. Духовний імідж сучасного педагога // Освіта і управління 2000-2001.- Т.4-№3-4.
11. Коржуев А.В., Попков В.А. Подготовка преподавателя высшей школы // Педагогика, 2000. - № 7.
12. Крупенин А.Л., Крохина И.М. Эффективный учитель: Практическая психология для педагогов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. - 480 с.
13. Мойсенюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посіб. - 3-є вид. - К.: АПН, 2001. - 608 с.
14. Мусатов С. Педагогічна комунікація: психологічні витoki та особливості // Освіта і управління, 1999. - № 3.
15. Панасенко Е. Модель ідеалу вчителя // Рідна школа, 1998. - №2.
16. Пивнева Л.М. Методика преподавания общественно-политических дисциплин. - Киев, 2002. - 83 с. - Рукопись.
17. Ягунов В. Педагогічна майстерність та її складові // Учитель, 2000. - №1-3.

Семинар 5. Навчально-політологічний процес: методика підготовки і читання лекцій (4 год.)

План

1. Значення лекції при викладанні соціально-політичних дисциплін.
2. Методика підготовки та виконання лекції.
3. Особливості лекції на вечірньому та заочному відділеннях.
4. Шкільна лекція.
5. Критерії ефективності навчальної лекції.

Основні поняття

Лекція, функції навчальної лекції: освітня, мотиваційна, виховна, структура лекції, види навчальних лекцій.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Визначте найважливіші загальнодидактичні вимоги до побудови вузівського лекційного курсу, його структури.
2. Розкрийте поняття науковості змісту лекційного курсу. Чи згодні Ви з категоричним твердженням, що лекція є основною формою організації навчання у вищій школі? Обґрунтуйте свою позицію.
3. У чому полягає педагогічний зміст проблемного викладу лекції?
4. Лекція – монолог чи діалог? Обґрунтуйте свою позицію.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Хто з професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу залучається до читання лекцій?
2. Що таке структура лекції?
3. Чи розрізняєте Ви методику і техніку читання лекції?
4. Охарактеризуйте сучасні проблеми лекційного викладання, які потребують ще свого вирішення.
5. Чи поділяєте Ви твердження про те, що лекція дає загальний напрям самостійної роботи студентів?
6. Яке місце посідає лекція у структурі модульного навчання?

Реферати та повідомлення

1. Зміст і техніка викладу лекції у середньовічних університетах Європи.
2. Визначте місце і роль лекцій у навчальному процесі Києво-Могилянської академії.

Рекомендована література

1. Алексюк А.М Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. - Київ: Либідь, 1998. - 560 с.
2. Жовтобрюх В.Ф., Муромцева О.Г. Культура мови вчителя: Курс лекцій. - Харків: Гриф, 1998. - 208 с.
3. Закон України "Про вищу освіту" від 12 січня 2002 р. № 2984-ІІ.
4. Капусевич Ч. Основы общей методики. — М., 1986.
5. Карамян Г.Г. Теория и мастерство лекционного преподавания в высшей школе. - Ереван: Ереван. унив-т, 1983. - 235 с.
6. Мойсенюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посіб. - 3-є вид. - К.: АПН, 2001. - 608 с.
7. Мойсеюк В. Є. Педагогіка. — 4-те вид., доп. — К., 2003.
8. Наукові праці МАУП. Вип. 5: Актуальні питання політології. — К., 2003.
9. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І. А. Зязюна. — К., 1997.
10. Пивнева Л.М. Методика преподавания общественно-политических дисциплин. - Киев, 2002. - 83 с. - Рукопись.
11. Пидкасистый П.И., Портнов М.Л. Искусство преподавания. Первая книга учителя. - М.: РПА, 1998. - 184 с.
12. Шнейдер Ю. Л. Все начинается с лекции (советы молодому преподавателю) // Вестн. высш. шк. — 1987. — № 3.

Семінар 6. Семінарські заняття з соціально-політичних дисциплін: методика їх підготовки і проведення (4 год.)

План

1. Місце, функції та основні типи семінарів.
2. Підготовка кафедри, викладача, студентів до семінару.
3. Методики проведення семінарів.
4. Проведення семінару.
5. Критерії ефективності навчального семінару.
6. Застосування нетрадиційних методичних технологій на семінарських заняттях.

Основні поняття

Семінар, освітня функція, контролююча функція, виховна функція, план семінарського заняття, структура семінару, дискусія.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Охарактеризуйте різновиди семінарських занять.
2. Розкрийте характерні особливості демократичного й авторитарного напрямів у проведенні семінарських занять.
3. Обґрунтуйте своє ставлення до семінарських занять різних типів.
4. Розкрийте місце і роль дискусії в організації навчання у вищій школі.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Семінар у системі форм вузівського навчального процесу.
2. Семінар у формі усних виступів та обговорення питань.
3. Організація, методика підготовки та проведення семінару-диспуту.
4. Специфіка, методика проведення семінару – теоретичної конференції.
5. Семінар у системі бально-рейтингового навчання.

Реферати та повідомлення

1. Нетрадиційна форма проведення заняття: прес-конференція «Україна в системі сучасних міжнародних відносин».

Рекомендована література

2. Боллюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. — К, 1997.
3. Буланова М.Б. Методика проведення семінарських занять по социологии // Социально-политический журнал, 1998. - № 4.
4. Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Академія, 2001. - 576 с.
5. Друзь Ю. Організація та проведення ділової гри в навчальному процесі // Рідна школа, 1999. - № 9.
6. Закон України "Про вищу освіту" від 12 січня 2002 р. № 2984-ІІІ.
7. Зварич І. Проблема удосконалення контролю і оцінки знань студентів // Рідна школа, 2000. - № 10.
8. Кларин М.В. Инновация в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии: Анализ зарубежного опыта.- Рига: Эксперимент, 1998.-180 с.
9. Коджаспирова Г.М., Петров К.В. Технические средства обучения и методика их использования: Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Академия, 2001.
10. Мойсенюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посіб. - 3-є вид. - К.: АПН, 2001. - 608 с.
11. Мойсеюк В. Є. Педагогіка. — 4-те вид., доп. — К., 2003.
12. Педагогіка вищої школи. — К., 1992.

13. Пивнева Л.М. Методика преподавания общественно-политических дисциплин. - Киев, 2002. - 83 с. - Рукопись.
14. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах //36. законодавчих та нормативних актів про освіту. —К, 1994.—Вип. 1.
15. Сметанський М. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів // Шлях освіти, 2000. - № 4.

Семінар 7. Дискусія як ефективний метод проведення занять зі соціально-політичних дисциплін (4 год.)

План

1. Дискусії та діалоги (політичні, соціологічні), їх переваги і недоліки.
2. Правила і порядок проведення дискусії.
3. Прийоми і методи проведення дискусії.
4. Способи підвищення ефективності дискусії.

Основні поняття

Дискусія, діалог, апробація теми, критичне мислення.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Роль викладача при проведенні дискусії.
2. Способи підвищення ефективності дискусії.
3. Способи розвитку критичного мислення.
4. Психолого-педагогічні аспекти проведення дискусії.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Основна мета дискусії.
2. Правила ведення дискусії.
3. Обставини, від яких залежить ефективність дискусії.
4. Стадії розвитку навиків критичного мислення.
5. Основні правила мозкового штурму.

Рекомендована література

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економіки: Навч. посіб. — К.,1998.
2. Друзь Ю. Організація та проведення ділової гри в навчальному процесі // Рідна школа, 1999. - № 9.
3. Капусевич Ч. Основы общей методики. — М., 1986.
4. Кларин М.В. Инновация в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии: Анализ зарубежного опыта. – Рига: Эксперимент, 1998.-180 с.
5. Куревський В. Л. Система дидактичних умов удосконалення процесу навчання. — К.,1993.
6. Лобас В.Х. Методологічні основи викладання гуманітарних і суспільних дисциплін // Соціологічна наука і освіта в Україні: Зб. наук. пр. — К., 2000. Вип.1.
7. Мойсеюк В.Є. Педагогіка. — 4-те вид., доп. — К., 2003.
8. Педагогіка вищої школи. — К., 1992.
9. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.А.Зязюна. — К.,1997.
- 10.Пивнева Л.М. Методика преподавания общественно-политических дисциплин. - Киев, 2002. - 83 с. - Рукопись.

11. Харламов И.Ф. О педагогическом мастерстве, творчестве и новаторстве // Педагогика, 1992. - № 7-8.
12. Хашак С. А., Волкова Л.П., Калашникова О.М., Данченко В.Т. Организация самостоятельной работы студентов // Социально-политические науки. — 1991. № 4.
13. Шевченко Т. И. Современные дидактические концепции в образовании. — К., 1999.
14. Шмуклер Е.Г. Как преодолеть апатию учащихся к знаниям // Педагогіка толерантності, 2001. - №2.
15. Штейнгарт Р.З. О политологии и ее преподавании в вузе // Социально-политические науки. — 1991. — № 7.

Семінар 8. Організація контролю політологічних знань: форми та особливості їх застосування (2 год.)

План

1. Навчальний контроль: сутність, функції, види.
2. Методика проведення екзамену.
3. Методика проведення заліку.
4. Тестування як метод мотивації та контролю.
5. Випускна (дипломна, магістерська) робота.
6. Оцінка студентами викладацької роботи.

Основні поняття

Колоквіум, співбесіда, контрольна робота, залік, іспит, курсова робота, дипломна робота.

Завдання для самостійної роботи та практичні завдання

1. Яка система контролю знань студентів у вищій школі?
2. Модульно-рейтингова система оцінювання: методичний погляд.
3. Основні принципи контролю та оцінки знань.
4. Принципи контролю.

Запитання та завдання для перевірки знань

1. Розкрити сутність взаємозв'язку понять контроль, облік, оцінка знань, умінь та навичок.
2. Охарактеризувати функції контролю.
3. Проаналізувати методи контролю знань, умінь та навичок у вищому навчальному закладі освіти.
4. Порівняти різні підходи до оцінки знань та умінь студентів.
5. Основні вимоги до тестових завдань.
6. Переваги та недоліки тестів.

Рекомендована література

1. Бойко А. Концептуальні засади 12-бальної системи оцінювання у закладах вищої педагогічної освіти // Рідна школа - 2002. - №2-с. 12-15.
2. Болубаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. – К, 1997.
3. Борзих А.П. Окалелов В.М. Виховний аспект модульно-рейтингового контролю знань студентів // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник - Київ, 2001. - Вип. 23
4. Заводяний В., Заводяний В. Рейтинг – система оцінювання успішності студентів // Рідна школа - 2001. - №1 -с.45.
5. Закон України "Про вищу освіту" від 12 січня 2002 р. № 2984-ІІІ.
6. Зварич І. Проблема удосконалення контролю і оцінки знань студентів // Рідна школа, 2000. - № 10.

7. Зварич І. Засади педагогічного контролю й оцінювання знань студентів // Рідна школа - 2002. - №10 - с.19-21.
8. Зварич І. Проблема удосконалення контролю і оцінки знань//Рідна школа - жовтень - 2000. - с.43-46.
9. Зварич І. Реалізація системи контролю і оцінювання знань студентів// Рідна школа - грудень - 2000. - с.27-29.
10. Капусевич Ч. Основы общей методики. — М., 1986.
11. Коротяєв Б.І., Гришин Є.О., Устенко О.А. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник - Київ, 1990. - с.68-78.
12. Малихін А. Тести у навчальному процесі сучасної школи // Рідна школа - 2001. - №8 - с.7-8.
13. Мешков Н.И. Психолого-педагогические факторы академической успеваемости. - Саранск, 1991. - 134с.
14. Нагаєв В.М. Оцінювання навчальної діяльності студентів за модульно-рейтингової технології навчання/Педагогіка і психологія - 2000. - №3 - с.84-88.
15. Паламарчук В. Дванадцятибальна система: оцінювання знань, умінь і навичок учнів // Рідна школа - 2001. - №1 - с.3-6.
16. Пивнева Л.М. Методика преподавания общественно-политических дисциплин. - Киев, 2002. - 83 с. - Рукопись.
17. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах //36. законодавчих та нормативних актів про освіту.— К, 1994.—Вил. 1.
18. Хашак С. А., Волкова Л.П., Калашникова О.М., Данченко В.Т. Организация самостоятельной работы студентов //Социально-политические науки. — 1991. № 4.

Контрольна робота №1

Тестові завдання з методики викладання соціально-політичних наук.

1. Предмет методики викладання це:
 - а) процес навчання та його закономірності;
 - б) процес визначення завдань даного навчального предмета;
 - в) взаємодія тих вчиться і тих хто навчає;
 - г) дослідження особливостей викладання окремої дисципліни.
2. До аудиторних форм навчання належать:
 - а) лекції, семінари, консультації, заліки, іспити;
 - б) реферати, курсові роботи, дипломні роботи, магістерські роботи;
 - в) лекції, семінари, консультації, заліки, іспити, конференції, курсові роботи, дипломні роботи;
 - г) лекції, консультації, курсові роботи, конференції.
3. Процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок це:
 - а) педагогіка; б) виховання; в) навчання; г) освіта.
4. Складова навчального часу студента тривалістю не більше 54 академічних годин це:
 - а) навчальний рік; б) навчальний семестр;
 - в) навчальний день; г) навчальний тиждень.
5. Вимоги, які ставить до методики викладання педагогічна психологія як галузь психології, що досліджує психологічні проблеми навчання та виховання це:
 - а) психолого - педагогічні засади методики викладання;
 - б) нормативно - психологічні засади методики викладання;
 - в) психологічні засади методики викладання;
 - г) науково – педагогічні засади методики викладання.
6. Сукупність норм, які визначають вимоги до освітнього (кваліфікаційного) рівня це:
 - а) державний стандарт освіти; б) навчальний план;
 - в) освітньо-професійна програма; г) навчальна програма дисципліни.
7. Особи, які за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації професійно займаються педагогічною діяльністю у поєднанні з науково-технічною діяльністю це:
 - а) наукові працівники; б) науково – педагогічні працівники;
 - в) педагогічні працівники; г) викладачі.

8. До основних напрямків роботи викладача належать:
- а) навчальна, методична, виховна робота;
 - б) навчальна, навчально-методична, науково-дослідницька, організаційно-методична, виховна робота;
 - в) навчальна, організаційно-методична, виховна робота;
 - г) навчальна, виховна, контрольна, організаційна робота.
9. Написання і підготовка до видання підручників, навчальних посібників, монографій, статей, робота над дисертаційними дослідженнями та їх рецензування, керівництво аспірантами, студентськими науковими роботами, участь у роботі учених рад із захисту дисертацій це:
- а) організаційно-наукова;
 - б) навчально – методична;
 - в) науково-дослідницька робота;
 - г) навчальна робота.
10. Визначте скільки відсотків матеріалу утримує в пам'яті студент від того, що він чує:
- а) 10%; б) 15%; в) 20%; г) 30%.
11. Із запропонованих форм виберіть основну форму навчального і виховного процесу у вищій школі на яку припадає 2/3 аудиторних занять:
- а) семінар; б) колоквиум; в) практична; г) лекція.
12. В перекладі з латинської мови термін «лекція» означає:
- а) «розмова»; б) «читання»; в) «пояснення»; г) «навчання»;
13. На думку заперечувальників лекції як форми навчального процесу основними її вадами є:
- а) відсутність самоконтролю;
 - б) високий ступінь впливу викладача на студентів;
 - в) механічне, неосмислене сприйняття інформації;
 - г) привчання до пасивного сприйняття чужої думки, відбивання смаку до самостійних знань.
14. Із вказаних вимог оберіть головні вимоги, що стосуються лекції:
- а) органічний зв'язок з іншими формами роботи, високий ступінь науковості незалежно від специфіки аудиторії, емоційний виклад матеріалу;
 - б) науковість, доступність, інтелектуальна робота студентів, єдність форми і змісту викладу;
 - в) доступність, самостійність мислення, інтелектуальна робота студентів, єдність форми і змісту викладу;

г) науковість, доступність, емоційність викладу, зв'язок з іншими видами навчальних занять.

15. Лектор завершує лекцію за 2-3 хв. до дзвоника. Для чого варто використати час, що залишився:

- а) для підведення підсумків роботи;
- б) для відповіді на питання студентів;
- в) для рекомендацій з подальшої самостійної роботи;
- г) для озвучення питань для підготовки семінару.

16. З яких елементів складається структура лекції:

- а) вступ лекції, текст лекції, висновки лекції;
- б) основна частина лекції, виклад навчального матеріалу, висновки лекції;
- в) вступ лекції, основна частина лекції, розкриття основних питань, запитання студентів;
- г) вступ лекції, основна частина лекції, висновки лекції.

17. Згідно особливостей методики читання розрізняють такі види лекцій із соціально-гуманітарних дисциплін:

- а) вступну, установчу, підсумкову;
- б) вступну, установчу, поточну, оглядову, підсумкову;
- в) вступну, установчу, шкільну, підсумкову;
- г) кінолекцію, радіолекцію, лекцію бесіду.

18. Які типи навчальних лекцій визначають за рівнем начального закладу:

- а) вузівська лекція, шкільна лекція, академічна лекція;
- б) вузівська лекція, академічна лекція;
- в) вузівська лекція, шкільна лекція;
- г) інститутська лекція, шкільна лекція, академічна лекція.

19. Термін «семінар» в перекладі з латинської мови означає:

- а) «розсадник»; б) «навчання»; в) «розмова»; г) «виступ»;

20. Серед запропонованих оцінок семінару, як форми навчання виберіть правильну:

- а) семінарські заняття не пов'язані з самостійною роботою студентів;
- б) семінарські заняття мають більші, ніж лекції, можливості для збудження й підтримки на високому рівні пізнавальної активності студентів;
- в) семінарські заняття мало сприяють поєднанню навчальних і наукових засад у пізнавальній діяльності студентів;

- г) семінарські заняття не дають змоги здійснювати зворотній зв'язок в аудиторії.
21. Семінарські заняття виконують у навчальному процесі кілька функцій, основними з яких є:
- а) освітня, виховна, контрольна та творча; б) освітня та контрольна;
 - в) розвиваюча, пізнавальна, виховна і контрольна;
 - г) розвиваюча, виховна і контрольна;
22. Яка функція панує на семінарі колоквиумі:
- а) виховна; б) самостійна; в) розвиваюча; г) контролююча.
23. Семінар, що передбачає усне обговорення проблем теми, має важливе теоретичне та практичне значення, формує у студентів навички полеміста, здатного аргументовано обстоювати власну позицію та критикувати інших це:
- а) семінар - усних повідомлень студентів; б) семінар –теоретична конференція;
 - в) семінар-прес-конференція; г) семінар-диспут.
24. Із запропонованого переліку оберіть зайве. У підсумковій частині семінару викладач:
- а) робить висновки з теми заняття;
 - б) звертає увагу на позитивні та негативні моменти семінарського заняття;
 - в) пропонує для обговорення додаткові питання;
 - г) дає завдання на наступне семінарське заняття.
25. Всі види спеціально створених з навчальною метою зображень предметів і явищ, що відтворюють їх у натуральному або умовно-схематичному вигляді це:
- а) образні зображення; б) засоби наочності;
 - в) технічні засоби навчання; г) наочні ілюстрації.
26. Інтерактивний метод навчання, який полягає в широкому публічному обговоренні спірного питання це:
- а) «конференція»; б) «снігова куля»; в) «мозковий штурм»; г) «дискусія».
27. За джерелами отримання знань виділяють:
- а) словесні, наочні та практичні методи навчання;
 - б) загальні, наочні та логічні методи навчання;
 - в) історичний, аналітичний та логічний методи навчання;
 - г) пояснювально-ілюстративний та проблемний методи навчання.
28. Метод, суть якого полягає в тому, що знання студентам повідомляють не у готовому вигляді, а як результат творчого пошуку це:
- а) пояснювально-ілюстративний метод навчання; б) проблемний метод навчання;
 - в) аналітичний метод; г) історичний метод.

29. Сукупність принципово нових систем і методів обробки даних, що впроваджуються в системи організаційного управління освітою та в системи навчання це:

- а) інформатизація освіти;
- б) нові інформаційні технології навчання;
- в) технічні засоби у навчальному процесі;
- г) інформаційні технології.

30. Методи навчання, що передбачають активну співпрацю студентів у процесі розв'язання пізнавальних і практичних проблем це:

- а) загальні методи навчання; б) словесні методи навчання;
- в) проблемні методи навчання; г) інтерактивні методи навчання.

31. Інтелектуальне утруднення, яке полягає в тому, що наявних у студентів знань недостатньо для розв'язання поставленої викладачем пізнавальної проблеми це:

- а) мозковий штурм; б) проблемна ситуація;
- в) складна ситуація; г) пошукова ситуація.

32. Надання викладачем порад студентам з питань навчальної та наукової роботи це:

- а) навчальна самостійна робота; б) академічна робота;
- в) індивідуальна робота; г) консультація.

33. У системі контролю знань студентів у вищих навчальних закладах розрізняють такі види контролю:

- а) поточний, тематичний, семестровий, підсумковий, державний;
- б) попередній, поточний, тематичний, періодичний, підсумковий, заключний;
- в) семінарський, попередній, екзаменаційний, підсумковий;
- г) постійний, періодичний, підсумковий.

34. Контроль, що здійснюється з метою ознайомлення викладача з результатами засвоєння вивченого матеріалу та загальним рівнем підготовленості студентів до сприйняття наступної інформації це:

- а) перевідний контроль; б) попередній контроль;
- в) побіжний контроль; г) фронтальний контроль.

35. Засоби, що слугують досягненню педагогічних цілей, а також форми в яких вони здійснюються та знаряддя які при цьому використовуються це:

- а) педагогічні засоби; б) чинники навчального процесу;
- в) педагогічні цілі; г) технології навчання.

36. Методичний документ, що визначає зміст, структуру, тематику, послідовність викладення матеріалу навчальної дисципліни це:

- а) робоча навчальна програма дисципліни;
- б) навчальна програма дисципліни;
- в) тематичний план навчальної дисципліни;
- г) робочий план навчальної дисципліни.

37. Згідно вимог, щодо змісту і структури навчальної програми основними її елементами є:

- а) вступ, основна частина, перелік завдань для самостійної роботи, висновок;
- б) вступ, тематика лекційного курсу, коротке розкриття змісту кожної теми, перелік літературних джерел;
- в) вступ, основна частина, короткі висновки;
- г) вступ, перелік лекційних тем, семінарських занять, завдання для контролю знань.

38. Навчальне видання, що містить систематизоване викладення змісту навчальної дисципліни, відповідає програмі дисципліни та офіційно затверджене як такий вид видання це:

- а) методичний посібник; б) навчальний посібник;
- в) монографія; г) навчальний підручник.

39. Навчальне видання літературно-художніх, історичних, наукових, мистецьких чи інших творів або їх частин, які є об'єктом вивчення певної навчальної дисципліни відповідно до офіційно затвердженої навчальної програми це:

- а) монографія; б) хрестоматія;
- в) збірник наукових статей; г) навчальний посібник.

40. Конституції, закони, твори видатних філософів, політологів, програми політичних партій, виборчі платформи, спогади видатних діячів це:

- а) літературні джерела; б) наукові матеріали;
- в) інформаційні джерела; г) першоджерела.

Питання до контрольних робіт

1. Методологія методичної системи викладання соціально-політичних дисциплін.
2. Сучасні методологічні закономірності дидактики.
3. Концепції центральних проблем політології.
4. Проблеми методології викладання соціально-політичних дисциплін.
5. Основні дидактичні концепції.
6. Понятійно-категорійні ланцюжки політології та методика їх викладання.
7. Дидактичні основи сучасної вищої освіти.
8. Дидактичний аспект навчально-пізнавальної діяльності у вищій школі.
9. Педагогічна технологія навчального процесу у вузі.
10. Облік результатів підготовки спеціаліста у вищій школі.
11. Вузівське пояснювально-ілюстративне навчання.
12. Методика проблемного навчання у вузі.
13. Модульне навчання у вищій школі.
14. Структура вузівського навчального процесу.
15. Загальні дидактичні закономірності та принципи викладання.
16. Об'єктивні та суб'єктивні аспекти інтенсифікації вузівського процесу навчання.
17. Гуманістична спрямованість методики викладання.
18. Професійно-методична компетентність викладача.
19. Педагогічні здібності викладача.
20. Педагогічна техніка викладача.
21. Педагогічна ситуація у викладацькій діяльності.
22. Самовдосконалення викладача вузу.
23. Лекція — основна форма організації навчання у вузі.
24. Семінар у системі вузівських форм навчання.
25. Консультація, залік, іспит у навчальному процесі вузу.
26. Тезаурус дидактичних методів і засобів.
27. Методи організації та самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності у вузі.
28. Методи стимулювання і мотивації вузівського учіння.
29. Внутрішня педагогічна техніка викладача.
30. Зовнішня педагогічна техніка викладача.
31. Мовлення — показник загальної культури особистості викладача.
32. Умови ефективності, шляхи вдосконалення професійного мовлення викладача.
33. Педагогічне спілкування у вузі: сутність, основні чинники ефективності.
34. Професійно-педагогічний стиль спілкування викладача.
35. Управлінський стиль спілкування викладача.
36. Дидактичний стиль спілкування викладача.
37. Методичні підходи до змісту і характеру викладання політології.
38. Формування понятійного апарату викладання політології.
39. Система відбору та обробки інформації для викладання політології.
40. Організація методичної роботи викладача політології.
41. Сучасна методика проведення семінарських і практичних занять з політології.
42. Форми організації контролю знань і особливості їх застосування для викладання політології.
43. Порівняльний аналіз навчальних програм з курсу політології. Узагальнення досвіду.
44. Спецкурс "Влада в політиці": методичне вирішення.
45. Персоніфікація політологічних знань: наукові школи та течії.
46. Інтегративна модель навчального курсу з політології: варіант вирішення.
47. Структура модульної організації навчального курсу з політології.
48. Авторський курс політології: методика викладання.
49. Практикуми з проблем політології з урахуванням специфіки студентів.

50. Планування та організація самостійної роботи студентів.
51. Роль навчально-методичного кабінету з політології в організації самостійної роботи студентів.
52. Система контролю знань студентів у вищій школі.
53. Методика підготовки і читання лекцій з політології.
54. Педагогічні засоби навчання.
55. Викладання політології: цілі, принципи, функції.
56. Викладання політології: форми і засоби навчання.
57. Викладання політології: врахування профілю підготовки спеціалістів.
58. Методи викладання політології.
59. Модульно-рейтингова система навчання: методичний погляд.
60. Антропологічний підхід в курсі політології.

Програмові вимоги

1. Природа і сутність політологічної освіти.
2. Політологічна освіта як специфічна форма онтологічного розвитку людини.
3. Сучасні дидактичні концепції, теорії методики викладання.
4. Дидактична концепція Д. Дьюї.
5. "Я-концепція" К. Роджерса у сучасному вузівському навчанні.
6. Теорія самоактуалізації А. Маслоу.
7. Особливості методики навчання у вузах США.
8. Основні аспекти методики викладання у вузах країн Східної, і у Центральної та Західної Європи.
9. Основні етапи навчально-пізнавальної діяльності у вищій школі.
10. Організація, методика проведення заліків, іспитів у вузі.
11. Рівні опанування дидактикою вищої школи.
12. Пояснювально-ілюстративне навчання у вузі: зміст, методика проведення.
13. Методи, прийоми ефективного вузівського проблемного викладання політології.
14. Інноваційні методики модульного політологічного навчання у вищій школі.
15. Організація, методика бально-рейтингової системи навчання.
16. Загальна характеристика основних компонентів вузівського навчального процесу.
17. Загальні дидактичні закономірності викладання.
18. Основні принципи викладання.
19. Умови та шляхи інтенсифікації вузівського навчання.
20. Демократизм, гуманізм у системі методів навчання у вузі.
21. Структура професійно-методичної компетентності викладача.
22. Методика формування педагогічних здібностей викладача.
23. Шляхи ефективного формування педагогічної техніки викладача.
24. Методика подолання педагогічних ситуацій у викладацькій діяльності.
25. Організація, методика самовдосконалення викладача вузу.
26. Сутність, структура, типи навчальних лекцій.
27. Методика відбору інформації для навчальної лекції.
28. Проблемна лекція: специфіка, методика проведення.
29. Організація, методика підготовки та проведення лекції-діалогу.
30. Семінар у системі форм вузівського навчального процесу.
31. Семінар у формі усних виступів та обговорення питань.
32. Організація, методика підготовки та проведення семінару-диспуту.
33. Специфіка, методика проведення семінару — теоретичної конференції.
34. Семінар у системі модульного навчання.
35. Семінар у системі бально-рейтингового навчання.
36. Методи та засоби навчання у вищій школі. Словесні методи навчання.
37. Методи навчання за рівнем інтенсивності пізнавальної діяльності.
38. Методика навчання за логікою передавання і сприймання навчальної інформації.
39. Методика стимулювання інтересу до навчання.
40. Методика стимулювання обов'язку й відповідальності у навчанні.
41. Бінарна методика навчання.
42. Методика контролю і самоконтролю у навчанні.
43. Основи методики формування у викладача техніки володіння своїм організмом.
44. Методика формування внутрішньої педагогічної техніки викладача.
45. Зовнішня педагогічна техніка викладача як засіб ефективного навчання.
46. Функції мовлення викладача.
47. Методика формування професійного мовлення викладача.
48. Умови ефективності діалогічного спілкування у процесі навчання.
49. Індивідуальний стиль спілкування викладача.

50. Методика навчальної діагностики.
51. Форми контролю навчання та критерії оцінок успішності.
52. Організація, методика керівництва науково-пошуковою роботою студентів-політологів.
53. Професійно-методична компетентність викладача політології.
54. Умови ефективної праці викладача політології.
55. Організація і методика викладання політології.
56. Об'єктивні і суб'єктивні аспекти інтенсифікації вузівського процесу викладання спеціальних дисциплін.
57. Система відбору та обробки інформації як основа викладання політології.
58. Професійно-методична компетентність викладача з політології.
59. Методична система викладання політології.
60. Дидактичні ідеї, які забезпечують упровадження інноваційних технологій навчання.
61. Методологія дидактики вищої школи: історія і сучасність.
62. Власна методика викладання лекцій з політології.
63. Методологічне значення лекцій.
64. Значення навчальної програми в розробці лекційного курсу з політології.
65. Основні способи викладання політології.
66. Елементи педагогічного впливу під час читання лекції.
67. Заключна частина лекції: загальні вимоги.
68. Лекція-бесіда та її ефективність.
69. Вступ до лекції, структура і зміст.
70. Практичне заняття з політології, види та основні цілі.
71. Методика підготовки лекції.
72. Методика викладання політології: антропологічний підхід.
73. Методика викладання політології: політико-культурний підхід.
74. Форми поточного контролю для студентів (слухачів)-заочників.
75. Методика викладання політології для студентів (слухачів)- заочників: форми роботи.
76. Концептуальний підхід до розробки курсу політології.
77. Проблема змісту політології.
78. Понятійно-категоріальний апарат у курсі політології.
79. Проблеми викладання політології: універсальні парадигми.
80. Інновації в політологічній освіті: національні особливості і традиції історичного розвитку.
81. Правила проведення тестування.
82. Гуманістична модель сучасної політологічної освіти у вузі.
83. Політологічна освіта в період трансформації і глобалізації.
84. План-конспект лекції з політології: методика розробки.
85. Інноваційні дії викладача політології: умови та вимоги часу.
86. Історичні знання у сучасній політологічній освіті.
87. Наукові засади методики викладання політології.
88. Організація самостійної підготовки студентів.
89. Методика підготовки і проведення іспиту.
90. Культура мовлення викладача.
91. Окремі види лекцій: методика читання.

Список рекомендованої літератури

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 1998.
2. Алексюк А.М Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. - Київ: Либідь, 1998. - 560 с.
3. Атанов Г.А. Нет проблем? Или проблемный характер обучения ?// Магистр, 1996.-№1.
4. Бебик В. Історія, головні напрямки та методологія дослідження політичної сфери суспільства: реферативний огляд // Політологічні читання. 1993. - № 2. - С. 112-133.
5. Богданова Д. Хороший учитель: каков он? // Народное образование, 1993. - № 1.
6. Бодалев А.А., Рудкевич Л.А. О субъективных факторах деятельности // Педагогика, 1995. - № 3.
7. Бойко А. Концептуальні засади 12-бальної системи оцінювання у закладах вищої педагогічної освіти // Рідна школа - 2002. - №2 - с. 12-15.
8. Болсун С. Модель ідеального вчителя // Рідна школа, 1999. - № 2.
9. Болубаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. – К,1997.
10. Борзих А.П, Окаєлов В.М. Виховний аспект модульно-рейтингового контролю знань студентів/Проблеми освіти: Науково-методичний збірник - Київ, 2001. - Вип. 23
11. Братанич О. Типові недоліки молодих учителів в організації диференційованого навчання на уроці // Рідна школа, 2000. - № 10.
12. Буланова М.Б. Методика проведення семінарських занять по соціології // Социально-политический журнал, 1998. - № 4.
13. Ваганова Ж. Педагогический артистизм: можно ли им овладеть? // Народное образование, 1999. - № 1.
14. Василюк А. Про шок професійного старту молодих вчителів // Рідна школа, 1999.- №2.
15. Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Академія, 2001. - 576 с.
16. Габриелян О.А. О развитии и преподавании политической науки в Украине // Политическая наука в Украине: становление и перспективы / Под ред. д-ра филос. наук О.А. Габриеляна, д-ра. филос. наук А.Д. Шоркина.- Симферополь, 2002.
17. Габрієлян О. Політична наука в Україні: стан і перспективи // Політична думка. - 2001. - № 4. - С. 47-55.
18. Геніке Е. Как преподавать студентам, которые не хотят учиться // Вестник высшей школы, 1999. - № 10.
19. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). - М.: Изд-во «Совершенство», 1998.
20. Головачев В. Толерантність // Педагогіка толерантності, 1999. - № 3-4.
21. Гончаренко С. Методика як наука // Шлях освіти, 2000. - № 1.
22. Гончаренко С. Український педагогічний словник. - Київ: Либідь, 1997. - 376 с.
23. Гусинский З.Н., Турчанинова Ю.И. Введение в философию образования: Учебное пособие. - М: Логос, 2000.
24. Дерев'янку С.М. Наукове прогнозування політичних процесів // Держ. політика в гуманіт. сфері (матеріали "круглого столу")- Івано-Франківськ, 2001. - С. 26-31.
25. Друзь Ю. Організація та проведення ділової гри в навчальному процесі // Рідна школа, 1999. - № 9.
26. Жовтобрюх В.Ф., Муромцева О.Г. Культура мови вчителя: Курс лекцій. -Харків: Гриф, 1998. - 208 с.
27. Завієна Н. Тлумачення індивідуалізованого навчання в психолого-педагогічній літературі // Рідна школа. - 1999. - № 9.

28. Заводяний В., Заводяний В. Рейтинг – система оцінювання успішності студентів // Рідна школа - 2001. - №1
29. Закон України "Про вищу освіту" від 12 січня 2002 р. № 2984-ІІІ.
30. Зварич І. Проблема удосконалення контролю і оцінки знань студентів // Рідна школа, 2000. - № 10.
31. Ионин Л. Политолог - это звучит гордо // Новое время. - 1991. - №14. - С. 43.
32. Исаев Е.И., Косарецкий С.Г., Слободчиков В.И. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога // Вопросы психологии, 2000. - №3.
33. Иванова Т. Духовний імідж сучасного педагога // Освіта і управління 2000-2001.-Т.4 - №3-4.
34. Иванчук В. Педагогічні засоби формування громадянських цінностей старшокласників // Обрії. — 1999. — № 1. — С. 19-21.
35. Калошин В.Ф. Не маніпулювати, а самовдосконалюватись. Як реалізувати свій педагогічний потенціал // Педагогіка толерантності, 1999. — №3-4.
36. Капусевич Ч. Основы общей методики. — М., 1986.
37. Карамян Г.Г. Теория и мастерство лекционного преподавания в высшей школе. - Ереван: Ереван. унив-т, 1983. - 235 с.
38. Кіпень В. Суспільна модернізація і нова філософія освіти // Схід. -1998.- №6.
39. Кіпень В.П. До аксіологічних основ вітчизняної вищої школи // Філософія освіти ХХІ століття: проблеми і перспективи. Збірник наукових праць. Вип. 3/ За заг. ред В. Андрущенка. - К.: Знання, 2000.
40. Кіпень В.П. Пріоритети і цінності освітньої системи в постмодерністський період // Totallogy. Постнекласичні дослідження. - К.: ЦГО НАН України, 2001.
41. Кіпень В.П. Проблемний стан вищої школи: бачення і оцінки// Вісник. Філософія. Політологія. Київський національний університет імені Шевченка. -2000.- Вип.31.
42. Кларин М.В. Инновация в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии: Анализ зарубежного опыта.-Рига: Эксперимент, 1998.-180 с.
43. Коджаспирова Г.М., Петров К.В. Технические средства обучения и методика их использования: Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Академия, 2001. - 256 с.
44. Коржуев А.В., Попков В.А. Подготовка преподавателя высшей школы // Педагогика, 2000. - № 7.
45. Коротяєв Б.І., Гришин Є.О., Устенко О.А. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник - Київ, 1990.
46. Кравченко Б., Прилюк Ю. Політичний лад в Україні та політична наука // Політологічні читання. - 1992. - № 1. - С. 3-5.
47. Крупенин А.Л., Крохина И.М. Эффективный учитель: Практическая психология для педагогов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. - 480 с.
48. Кузовлев В.П. Преподавание в вузе: наука и искусство // Педагогика, 2000. - №1.
49. Куревський В. Л. Система дидактичних умов удосконалення процесу навчання. — К., 1993.
50. Лобас В.Х. Методологічні основи викладання гуманітарних і суспільних дисциплін // Соціологічна наука і освіта в Україні: Зб.наук. пр. — К., 2000. Вип.1.
51. Малихін А. Тести у навчальному процесі сучасної школи // Рідна школа - 2001. - №8
52. Мешков Н.И. Психолого-педагогические факторы академической успеваемости. - Саранск, 1991.
53. Мойсенюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посіб. - 3-є вид. - К.: АПН, 2001. - 608 с.
54. Мойсеюк В. Є. Педагогіка. — 4-те вид., доп. — К., 2003.

55. Мусатов С. Педагогічна комунікація: психологічні витoki та особливості // Освіта і управління, 1999. - № 3.
56. Навроцький О.І. Вища школа України в умовах трансформації суспільства. - Х.: Основа, 2000.
57. Нагаєв В.М. Оцінювання навчальної діяльності студентів за модульно-рейтинговою технології навчання // Педагогіка і психологія - 2000. - №3
58. Наукові праці МАУП. Вип. 5: Актуальні питання політології. — К., 2003.
59. Паламарчук В. Дванадцятибальна система: оцінювання знань, умінь і навичок учнів//Рідна школа - 2001. - №1
60. Панасенко Е. Модель ідеалу вчителя // Рідна школа, 1998. - №2.
61. Педагогіка вищої школи. — К., 1992.
62. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І. А. Зязюна. — К., 1997.
63. Пивнева Л.М. Методика преподавания общественно-политических дисциплин. - Киев, 2002. - 83 с. - Рукопись.
64. Пидкасистый П.И., Портнов М.Л. Искусство преподавания. Первая книга учителя. - М.: РПА, 1998. - 184 с.
65. Политическая наука в Украине: становление и перспективы / Под ред. д-ра филос. наук О.А. Габриеляна, д-ра филос. наук А.Д. Шоркина. Симферополь, 2002.
66. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. - 2-е вид. доп. і перероб. - К.: Генеза, 2004. - 736 с.
67. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах //36. законодавчих та нормативних актів про освіту.— К, 1994.—Вип. 1.
68. Полякое Л.В. Общая оценка становления и преподавания политических наук в России //Полис. - 2001. -№ 1.-С. 117-124.
69. Ребкало В.А. Політичні науки і суспільні процеси // Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні. Стан і перспективи розвитку політичних наук: Матеріали „круглого столу“, Київ, 13 квітня 2001 року./ За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - С. 188-195.
70. Рябов С. Принципи викладання політичних знань в демократичному суспільстві // Муніципальний менеджмент в Україні (матеріали міжнародної науково-практичної конференції). 26-27 червня 1995 р.-К., 1995.
71. Рябов С. Структура і функції знань про політику // Політологічні читання. - 1994. - № 1. - С. 167-196.
72. Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. - Київ: НПУ, 2000.- 210 с.
73. Сметанський М. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів // Шлях освіти, 2000. - № 4.
74. Тараненко І. Демократії треба вчитися // Педагогічна газета. — 2000. — №4 — С. 6.
75. Тихонович В.О. Життєві цінності і соціальна поведінка особистості // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття. Колективна монографія // Під ред. М.О. Шульги. — К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. — С. 510-524.
76. Тягло О.В. Українська наука про політику. Спроба оцінки потенціалу // Політичний менеджмент. - 2004. - № 1. - С. 3-18.
77. Тягло О.В. Як розбудувувати громадянську освіту в Україні? // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. — 2000. — Т. 18. — С. 84-90.
78. Філіпчук Г. Політологія у сфері української освіти // Педагогіка і психологія. — 1996.— №2. — С. 27-35.
79. Філософія політики. Підручник / Авт.-упоряд.: В.П. Андрущенко (кер.) та ін. - К.: Знання України, 2003. - 400 с.

80. Харламов И.Ф. О педагогическом мастерстве, творчестве и новаторстве // Педагогика, 1992. - № 7-8.
81. Хашак С. А., Волкова Л.П., Калашникова О.М., Данченко В.Т. Организация самостоятельной работы студентов // Социально-политические науки. – 1991. № 4.
82. Шевченко Т. И. Современные дидактические концепции в образовании. —К., 1999.
83. Шмуклер Е.Г. Как преодолеть апатию учащихся к знаниям // Педагогіка толерантності, 2001. -№2.
84. Шнейдер Ю. Л. Все начинается с лекции (советы молодому преподавателю) // Вестн. высш. шк. — 1987. — № 3.
85. Штейнгарт Р.З. О политологии и ее преподавании в вузе // Социально-политические науки. — 1991. — № 7.
86. Щербинин А.Й. Вхождение в политический мир (Теоретико-методологические основания политической дидактики) // Политические исследования. — 1996. — № 5.
87. Ягупов В. Педагогічна майстерність та її складові // Учитель, 2000. - №1-3.